

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Директори Институти таърих,

бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба

номи А. Дониши АМИТ,

профессор *Убайдулло Н. К.*

27 феврал соли 2023

ХУЛОСАИ

Шӯрои олимони Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ ба диссертатсияи Абдулзода Зиёдулло Назар «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.09.- Таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ (илмҳои таърих).

Диссертатсияи Абдулзода Зиёдулло Назар дар мавзӯи «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.09.- Таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ (илмҳои таърих) дар шӯбаи таърихи қадим, асрҳои миёна ва нави Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониш анҷом ёфта, бо аризаи Абдулзода З.Н. ва хулосаи шӯба (аз 17 феврал соли 2021, № 2) ҷиҳати баррасӣ ба Шӯрои олимони Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониш пешниҳод шудааст. (ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 33, E-mail: itajit51@mail.ru).

Мавзӯи диссертатсия бо қарори №2 Шӯрои олимони Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ таҳти унвони «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» аз 11.05.2018 тасдиқ гардидааст.

Роҳбари илмии Абдулзода Зиёдулло Назар директори Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ доктори илмҳои таърих, профессор Убайдулло Насрулло Каримзода мебошад.

Абдулзода Зиёдулло Назар соли 1996 факултаи иқтисодиёт ва идоракуни дар савдо ва хӯроки умумии Донишкадаи тичоратии Тоҷикистон ва соли 2012 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айниро хатм намудааст. Номбурда аз соли 2018 то инҷониб унвонҷӯи шуъбаи таърихи қадим, асрҳои миёна ва нави Институти таърих мебошад.

Хуччатҳои унвонҷӯ Абдулзода З.Н., аз ҷумла ариза ба номи директори Институт, хулосаи маҷлиси шуъба дар хусуси дуруст ба расмият дароварда шудани диссертатсия ва пешниҳоди он ба экспертизаи давраи дуюм ба Шӯрои олимон, дастнависи диссертатсия, дастнависи автореферат, нусхаи интишороти Абдулзода З.Н., вобаста ба мавзӯи диссертатсия барои баррасӣ ба Шӯрои олимони Институт пешниҳод шудааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Диссертатсияи Абдулзода Зиёдулло Назар аввалин таҳқиқоти муфассал оид ба «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ ба шумор меравад. Мавзӯ аз ҷониби диссертант бо фарогирии ҷиҳатҳои гуногунаш мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Мубрам будани мавзӯи таҳқиқот. Дар замони истиқлол барои таҳқиқи амиқ ва густурдаи таърихи халқи тоҷик ва дигар мардумони минтақаи Осиёи Марказӣ имконоти бештаре фароҳам омад. Қабл аз ҳама имрӯз осори хаттии зиёде, ки дорои ахбори гаронбаҳо аз таърих, иқтисод, одоти фарҳанги халқову кишварҳо ҳастанд, барои пажӯҳишгарон бештар дастрасанд. Аммо иттилоот ва матолиби на ҳамаи ин манобеъ то ҳанӯз ба тарзи кофӣ мавриди таҳқиқу баррасии интиқодии илмӣ қарор гирифтаанд. Сарчашмаҳои хаттии таърихӣ пеш аз ҳама, аз он нуқтаи назар ҷолиби таваҷҷуҳ мебошанд, ки онҳо новобаста аз сифат ва арзиши худ моро аз кадом як воқеаи ношинохтае огоҳ месозанд, ё аз ҳодисаи мушаххас ва муайян хабари тозае медиҳанд. Яке аз чунин рисолаҳои таърихӣ асари «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ Бӯстониест, ки аз манобеи

арзишманди даврони ҳукумати хонадони манғит дар аморати Бухоро махсуб мешавад. Аз он ҷо, ки муаллифи ин рисола худ муддати тӯлонӣ дар хидмати амир Музаффар (1860-1885) буд ва вазифаи воқеанигори расмии сипоҳи Бухороро ба зимма дошт, шоҳиди бевоситаи бисёре аз вақоеи даврони ҳукумати ин амир, амсоли ҷангҳои ӯ бо ҳокимони Шаҳрисабз ва Россия махсуб меёбад. Аз ин рӯ, ин асар доир ба даврони ҳукмронии амир Музаффар иттилооти муҳим ва пурарзишро ба муҳаққиқон дода, аз манобеи хаттии дасти аввали ҳаводиси таърихӣ нимаи дуюми асри XIX ба шумор меравад. Маҳз вобаста ба ҳамин арзишҳо омӯзиши он ҳамчун манобеи муҳимми таърихӣ миёна ва нимаи дуюми асри XIX халқи тоҷик дар доираи як рисолаи номзадӣ мавриди таҳқиқ интихоб гардид.

Маълумоти асари “Тухфаи шоҳӣ”-и Мирзо Абдулазими Сомии Бӯстонӣ доир ба аморати Бухоро ва дигар хонигариҳои Осии Марказӣ, истило шудани онҳо аз тарафи Россияи подшоҳӣ ба бисёр саҳифаҳои норавшани таърихӣ ин давра равшанӣ меандозад ва ба доираи илмӣ кашидани ин манбаи хаттӣ ба далоили зерин мубрам будани мавзӯи интихобшударо ифода мекунад:

- муаллиф бинобар мавқеи баланди иҷтимоии худ ба ҳама гуна маводи расмӣ дастрасӣ дошта, онҳоро дар рисолаи худ истифода кардааст;

-ба бисёре аз ҳодисаҳои, ки дар замони амир Музаффар рух додаанд, Сомӣ шоҳиди бевосита буд;

-дар асар аснод, арқом, сановот ва номҳои ашхос фаровон дарҷ ёфтаанд, ки аксаран дар зоти худ нодиранд;

-муқобилаи ахбори “Тухфаи шоҳӣ” бо осори ҳамзамонаш заминаи муҳимме барои инъикоси воқеъбинонаи таърихӣ нимаи дуюми асри XIX фароҳам меоварад.

Дарачаи омӯзиши таҳқиқот. Таърихӣ аморати Бухоро пайваста тавачҷуҳи олимони хоричию маҳаллиро ба худ ҷалб менамуд. Пас аз истило шудани минтақа аз тарафи Россияи подшоҳӣ пажӯҳандагони зиёд ба минтақа ворид шуда, таҳқиқоти ҷолибе доир ба таъриху фарҳанг ва

этнографияи он таълиф намуданд. Дар ҳамин раванд чандин сарчашмаҳои хаттӣ ва рисолаҳои муаллифони маҳаллӣ тарҷума ва ё чоп низ шуданд. Аммо омӯзиши интиқодии бисёре аз осори хаттии ин давра ба таври матлуб ба анҷом нарасиданд. Аз ҷумла, асори Мирзо Абдулазими Сомӣ ва рисолаи таърихии “Тухфаи шоҳӣ”-ӯ. Аммо баъдан дар замони шӯравӣ ва пас аз он дар ин самт корҳои зиёди дигаре рӯйи чоп омаданд. Ҳамзамон, имрӯз омӯзиши асари Мирзо Абдулазими Сомӣ ва умуман таърихи манғитиён танҳо ба як кишвари маҳдуд хос нест. Доираи пажӯҳиши ин мавзӯ ба ҷуғрофияи кишварҳои, ки собиқан ба доираи тасарруфи ин сулола ҷойгир буданд ва ё дар марҳалаи муайяни замони ба ин кишварҳо таваҷҷуҳ шудааст, вобаста аст.

Навгони илмӣ рисола - бори аввал рӯзгор ва осори Мирзо Абдулазими Сомӣ ба шакли комил, дар заминаи таълифоти муаллиф ва қисми он бо дигар сарчашмаву таҳқиқот мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст;

- матн ва мазмуну мундариҷаи “Тухфаи шоҳӣ” мавриди таҳлили илмӣ-интиқодӣ қарор ёфтааст;

- нусхаҳои дастхати “Тухфаи шоҳӣ”, макони нигоҳдошт ва замони китобати онҳо, нашри дастхат ва муқобалаи он бо нусхаҳои мавҷуда мавриди таҳлили ҳаматарафа қарор гирифтааст;

- бори нахуст маълумоти дар “Тухфаи шоҳӣ” овардаи Сомӣ доир ба авзои сиёсӣ ва низоми идории Хуросон ва Мовароуннаҳри асри ХУШ-нимаи аввали асри XIX ба таҳлили илмӣ кашида шуда, дараҷаи арзишмандии он ҳамчун сарчашмаи таърихӣ муайян карда шудааст;

- “Тухфаи шоҳӣ”-и Сомӣ ҳамчун манбаъ дар инъикоси сиёсати минтақавӣ ва лашкаркашиҳои хонадони манғития ба дигар мулкҳои Осиёи Миёна дар нимаи дуюми асри ХУШ-нимаи аввали асри XIX мавриди таҳлил қарор дода шуда, дараҷаи эътимоднокии он муқарар гардидааст;

- арзишмандии “Тухфаи шоҳӣ”-и Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ дар инъикоси раванди истилои Осиёи Миёна аз тарафи Россияи подшоҳӣ ва

муносибати аморати Бухоро бо Россия бори аввал ба таҳлили интиқодии илмӣ кашида шудааст;

- дар така ба маълумоти Сомӣ усули идоракунии амирони Бухоро, маросими таъин ва озод намудани мансабдорони давлатӣ, авзои иҷтимоию иқтисодии аморат дар қиёс бо дигар сарчашмаҳо мавриди таҳлил қарор гирифтааст

Аҳамияти назариявӣ -амалии таҳқиқ. Бори нахуст асари “Тухфаи шоҳӣ”-и Мирзо Абдулазими Сомӣ мавриди таҳқиқи сарчашмашиносӣ ва муқаррар намудани он ҳамчун манбаи дасти аввал қарор мегирад. Натиҷаи таҳқиқро метавон ҳангоми омӯзиши таърихи асри ХУШ-нимаи аввали асри ХІХ, таҳқиқи минбаъдаи таърихи Хуросон, Мовароуннаҳр ва аморати Бухорои давраи мазкур, дар раванди таълим, зимни хондани лексия, курсҳои махсус дар муассисаҳои олии таълимӣ, таҳияи воситаҳои таълимӣ ва таълимӣ-методӣ барои кӯмак ба омӯзгорон ва донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии, ҳамчунин барои навиштани энсклопедияҳо ва китобҳои, ки дар он ҷеҳраҳои мондагори илми таърихнигорӣ муаррифӣ мешаванд, истифода кард. Тавсия ва пешниҳоди муаллифро метавон ҷиҳати рушди илми таърихнигорӣ ва сарчашмашиносии миллӣ васеъ истифода намуд.

Саҳми шахсии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои илмии таҳлилу таҳқиқоти муаллиф, аз ҷумла хулосаҳои назариявӣ, нуқоти ба ҷимоя пешниҳодшаванда бевосита аз ҷониби худӣ ӯ мустақилона таҳия, баррасӣ ва исбот шудаанд.

Натиҷаи таҳқиқоти мазкур, хулосаю навгониҳои илмӣ, муқаррароти ба ҷимоя пешниҳодшаванда ва тавсияҳои ҷанбаи амалидошта бевосита аз ҷониби муаллиф таҳия, баррасӣ ва собит карда шудаанд. Муқаррароти асосии диссертатсия дар як қатор интишороти муаллиф, аз ҷумла 4 мақолаи илмии дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар дигар нашрияҳо ба таъб расидаанд, ки рӯйхати онҳо ба таври зерин аст:

1. Абдулов, З.Н. Маъхазии муътабар оид ба таърихи халқи тоҷики охири асри XIX ва аввали асри XX / З.Н. Абдулов // Муаррих. – 2018. - № 3 (15). – С. 112-124.

2. Абдулов, З.Н. Инъикоси вазъии сиёсии Хуросон ва Мовароуннаҳр дар замони Аштархониён тибқи манобеъи таърихӣ / З.Н. Абдулов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2019. - № 10. – С. 122-126.

3. Абдулов, З.Н. Зикри салтанати амир Насруллоҳ дар “Тухфаи шоҳӣ”-и Мирзо Абдулазими Сомӣ / З.Н. Абдулов // Паёми Донишқадаи забонҳо. – 2020. - № 3 (39). – С. 111-116.

4. Абдулзода, З.Н. Инъикоси лашкаркашии Россия ба аморати Бухоро дар “Тухфаи шоҳӣ”-и Мирзо Абдулазими Сомӣ / Н.К. Убайдулло, З.Н. Абдулзода // Муаррих. – 2023. - № 1 (33). – С. 3-10.

• **Пешниҳоди диссертасия ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-035:**

1. Диссертатсияи унвонҷӯ Абдулзода Зиёдулло Назар дар мавзӯи «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.09.- Таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ (илмҳои таърих) ҳамчун кори илмӣ-тахассусӣ иҷро гардида, ба талаботи нишондиҳандаҳои Низомномаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ ҷавобгӯ мебошад.

2. Диссертатсияи Абдулзода Зиёдулло Назар дар мавзӯи «Тухфаи шоҳӣ»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.09.- Таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ (илмҳои таърих) бо назардошти пешниҳоди тавсияҳои муқарризон барои баррасӣ ва ҳимоя ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-035-и назди Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ пешниҳод карда шавад.

Хулосаи мазкур дар чаласаи Шӯрои олимони Институти таърих,
бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ қабул
шудааст. Протоколи №3, аз 24. 02. 2023

Дар чаласа иштирок доштанд 19 нафар

Натиҷаи овоздиҳӣ:

“ҷонибдор”- 19 нафар

“муқобил”- нест

“бетараф”-нест

Протоколи №3, аз 24. 02. 2023

Муовини раиси Шӯрои олимони Институт,

доктори илмҳои таърих, профессор

Иҷроқунандаи вазифаи

котиби илмии Институт

Муқарризони ҳолис:

Мудири шӯбаи таърихи

навтарини Институт н.и.т.

Мудири шӯбаи таърихи илм

н.и.т.

Иброҳимов М.Ф.

Мирзоев Ш.Ҷ.

Ғафуров А.М.

Шарифзода А.

Имзоҳои Иброҳимов М.Ф., Мирзоев Ш.Ҷ., Ғафуров А.М., Шарифзода А.

ро тасдиқ мекунам:

Нозири калони кадрҳои Институти

Нишонӣ:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33.

Тел.: (99237) 221-37-42

Ғайзуллоева Г.

